

Kans op uitbraak varkenspest kleiner dan in 1997

Vaccinatie geregeld, afzet van vlees niet

Stel, er breekt klassieke varkenspest uit. Waar krijgt de varkenshouderij dan mee te maken? Het huidige Beleidshandboek Klassieke Varkenspest is nog net zo als in 1997/'98, met één groot verschil: noodvaccinatie als alternatief voor massale ruimingen van gezonde varkens. De afzet van dat vlees is nog niet geregeld.

030_pb06 PVarkenspest.indd 30 29-08-13 12:11

Tekst: Gineke Mons. Beeld: Hans Swaep (illustratie), CVI, Ellen Meinen

De grote varkenspestuitbraak in Nederland ligt ondertussen al weer vijftien jaar achter ons. Toch staan de aangrijpende televisiebeelden van geruimde dode varkens in grijpers bij velen nog op het netvlies gegrift. Twaalf miljoen varkens werden er vernietigd. Slechts een miljoen dieren waren afkomstig van besmette bedrijven; elf miljoen varkens waren gewoon gezond. Behalve dat het ruimen van gezonde dieren buitengewoon ingrijpend is voor de betrokken veehouders, wordt het ook maatschappelijk niet meer geaccepteerd, aldus varkenspestdeskundige Willie Loeffen van het Centraal Veterinair Instituut (CVI, onderdeel van Wageningen UR) in Lelystad. Voor de Europese Unie was het reden om per 2001 noodvaccinatie met een markervaccin tegen klassieke varkenspest toe te staan. Voor mond- en klauwzeer werd de EU-richtlijn in 2003 op dezelfde wijze aangepast.

Risico geringer

Inmiddels is Nederland al vijftien jaar varkenspestvrij. Volgens Loeffen is de kans op een nieuwe uitbraak nu een stuk kleiner dan in 1997. Destijds kwam varkenspest in buurland Duitsland nog voor bij wilde zwijnen. Tegenwoordig is de klassieke varkenspest binnen de EU vrijwel overal uitgeroeid. Alleen in de niet-EU-landen als Rusland en op de Balkan komt het nog voor. Het risico dat het virus naar Nederland komt, is dus geringer dan voorheen, stelt hij. Ook omdat de sector de afgelopen vijftien jaar nadrukkelijk hygiënemaatregelen heeft ingevoerd, met name rond de reiniging en ontsmetting van veetransporten. „De kans dat het virus levend aankomt, is veel kleiner."
Op de varkenshouderijbedrijven is de aandacht voor de preventie van ziekte-insleep eveneens sterk toegenomen. Schone/vuile wegen, hygiënesluizen met bedrijfskleding, een scheiding in de bedrijfskantine tussen medewerkers en bezoekers, een gelimiteerd aantal contactadressen: medio jaren negentig was dat nog vrijwel nergens gemeengoed.

Alerter

En hoewel de laatste uitbraak al weer een tijd geleden is, is de sector tegenwoordig ook een stuk alerter dan vroeger, aldus Loeffen. „Ik werkte destijds bij de GD. Onder de koffie werd er over gesproken dat er een verdenking was van klassieke varkenspest. De kans dat het echt iets was, werd uiterst klein geacht; de ziekte kwam immers al jaren niet meer voor in Nederland. Die houding is in de volle breedte wel veranderd. Als er nu sprake is van een verdenking, zitten alle betrokkenen toch wel even in spanning."
Tijdige signalering is van het grootste belang bij een dierziekte-uitbraak. Niettemin bleek in 2010 uit onderzoek van het CVI dat veel boeren (en ook dierenartsen) huiverig zijn om aan de bel te trekken als ze vermoeden een aangifteplichtige ziekte op het bedrijf te hebben. Enerzijds is er de angst om onnodig alarm te slaan. Men is bang dat het financiële gevolgen heeft voor het bedrijf. Anderzijds speelt ook schaamte een rol: men wil niet te boek staan als de 'knoeier' die varkenspest of mond- en klauwzeer heeft binnengesleept. „Maar als je varkenspest op je bedrijf hebt, houd je het toch niet verborgen. Dus je kunt er maar beter vroeg bij zijn", zegt Loeffen. Juist daarom bestaat sinds 2006 de mogelijkheid om, bij een eventuele verdenking, eerst van zes varkens een bloedmonster in te sturen naar het CVI. De kans dat er daadwerkelijk sprake is van varkenspest, is namelijk zeer klein. De monsters worden dan de eerstvolgende werkdag onderzocht. Als de uitslag positief is, rapporteert het CVI dat aan de NVWA. Dan pas gaat het bedrijf op slot en neemt de NVWA zelf nog zogenoemde 'ambtelijke monsters' om de besmetting officieel te kunnen bevestigen. Die worden ook op het CVI onderzocht. „Binnen drie tot vier uur hebben we dan de definitieve uitslag."

Beleidsdraaiboek

Stel, er wordt daadwerkelijk klassieke varkenspest vastgesteld. Wat gebeurt er vervolgens?
Loeffen legt uit hoe dan het bestrijdingsprogramma van start gaat, volgens het 'Beleidsdraaiboek klassieke varkenspest'. Allereerst wordt voor heel Nederland een standstill van 72 uur afgekondigd. In de standstillperiode is in heel Nederland een algeheel vervoersverbod van kracht. In die periode wordt het bedrijf zelf geruimd en worden alle contactbedrijven geblokkeerd en gescreend op klinische verschijnselen. Besmette bedrijven worden geruimd. Preventief ruimen van contactbedrijven voordat een besmetting is vastgesteld – bijvoorbeeld bedrijven die biggen hebben ontvangen van een besmet vermeerderingsbedrijf – is ook mogelijk. In principe worden ook alle bedrijven in een straal van 1 kilometer rondom het besmette bedrijf geruimd (tenzij wordt overgegaan tot noodvaccinatie, waarover later meer).
De eerste 72 uur wordt ook gebruikt om een crisiscentrum in te richten onder leiding van de NVWA. Het crisisteam probeert direct de bron van de besmetting boven tafel te krijgen, om zo de (mogelijke) aard en omvang van de uitbraak in beeld te kunnen krijgen. Vanwege de 72-uur standstill geldt het algemene advies aan varkenshouders om altijd voor drie dagen voer op voorraad te hebben, voor dergelijke noodsituaties.
In een straal van minimaal drie kilometer rond het besmette bedrijf wordt een beschermingsgebied ingesteld. Daaromheen ligt het toezichtsgebied, in een straal van tien kilometer rond de besmetting. Binnen die gebieden gelden zeer strikte regels voor vervoer van dieren en transport van voer, mest en agrarische producten.

Compartimentering

Na 72 uur wordt de standstill die voor heel Nederland gold, opgeheven. Dan treedt de compartimenteringsregeling in werking. Nederland is opgedeeld in 20 verschillende compartimenten. Dieren mogen in de beginfase alleen binnen het eigen compartiment ▶

Varkenspestdeskundige Willie Loeffen van het CVI: „De kans dat het virus levend aankomt, is veel kleiner."

030_pb06 PVarkenspest.indd 31 29-08-13 12:11

worden vervoerd. Afhankelijk van de ontwikkeling van de uitbraak, kunnen compartimenten in vrije gebieden vervolgens aan elkaar worden gevoegd. Zowel de drie dagen standstill als de compartimenteringsregeling zijn nieuw in het draaiboek, vergeleken met de laatste uitbraak.
Het beschermings- en het toezichtsgebied blijven gehandhaafd. Mochten die gebieden vlak bij de Duitse of de Belgische grens liggen, dan gaan de cirkels ook de grens over. Loeffen: „Dat gebeurde ook in 2006, toen er in Duitsland vlakbij de Nederlandse grens sprake was van varkenspest. Toen lag ook een stukje Nederland in het toezichtsgebied."

Noodvaccinatie

De grootste verandering ten opzichte van de laatste uitbraak is echter dat Nederland in principe niet meer alle varkens binnen een straal van een kilometer rond het besmette bedrijf gaat ruimen, maar kiest voor zogeheten noodvaccinatie van alle varkens in een straal van twee kilometer rondom de besmettingshaard. Hiervoor is een markervaccin beschikbaar. „Als er bij een uitbraak wordt gekozen voor noodvaccinatie, zal Nederland in de eerste 72 uur een vaccinatieplan moeten opstellen en dat voorleggen aan Brussel. Dan moeten binnen twee à drie dagen alle hoogste veterinaire ambtenaren van de lidstaten bij elkaar komen en het plan beoordelen, of ze het acceptabel vinden of niet."
Ervan uitgaande dat de lidstaten akkoord gaan met het Nederlandse vaccinatieplan, worden alle varkens binnen 2 kilometer rond getroffen bedrijven gevaccineerd. Vaccinatie heeft vooral tot doel de viruscirculatie in te dammen. Hoewel het ongeveer 14 dagen duurt voordat het vaccin volledige bescherming biedt tegen varkenspest, is het een goed hulpmiddel, aldus Loeffen. „Stel dat twee, drie dagen na vaccinatie toch varkens besmet raken op dat bedrijf. Dan krijgt het virus veel minder kans om poot aan de grond te krijgen, omdat de beschermingsgraad met de dag toeneemt. Je kapselt de haard in."
Als op een bedrijf waar is gevaccineerd, toch varkenspest wordt aangetoond, wordt dat bedrijf alsnog geruimd. In het beschermingsgebied wordt 30 dagen nadat het laatste besmette bedrijf gereinigd en ontsmet is, een eindscreening gedaan. Dan worden alle bedrijven opnieuw onderzocht. Ook dan: mocht blijken dat er op een bedrijf waar is gevaccineerd toch een besmetting is (geweest), dan wordt dat bedrijf alsnog geruimd en begint het hele protocol weer van voren af aan. Wordt er niets aangetoond, dan kan het gebied worden vrijgegeven.

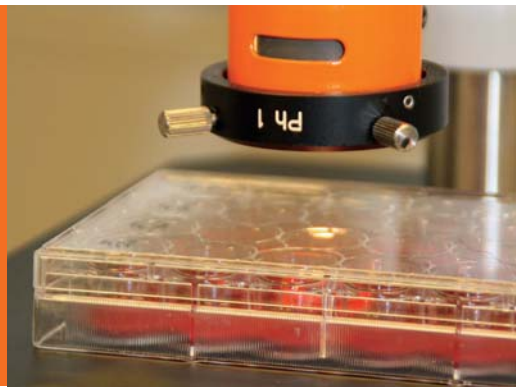
Afzet gevaccineerd vlees

Stel, Nederland gaat bij een uitbraak van varkenspest (en overigens ook bij mond- en klauwzeer) over tot noodvaccinatie in plaats van ruimingen. Wat gebeurt er dan met het vlees van deze dieren? Dat is nog steeds niet duidelijk. Over dit probleem wordt al jaren onderhandeld tussen de verschillende partijen. Tot nog toe mag vlees van dieren die met een klassiek vaccin zijn gevaccineerd, alleen worden afgezet op de binnenlandse markt, na een hittebehandeling en met een afwijkend stempel. Nederland wil voor noodvaccinatie gebruikmaken van een markervaccin. Dat biedt mogelijkheden om van die regels af te wijken, legt Loeffen uit. Het maakt het mogelijk om ook vers vlees van gevaccineerde dieren op de markt te brengen. De Nederlandse supermarktkoepel CBL heeft al aangegeven dat vlees in principe te accepteren, maar zover is men in het buitenland nog niet. Ervaringen met de afzet zijn er ook nog nergens. Nederland is voor zover bekend het enige land ter wereld dat een uitgewerkt plan heeft liggen om een markervaccin te gaan gebruiken, al zijn er ook andere landen die dat overwegen. Zo hebben de Verenigde Staten al een voorraad markervaccin.
Voor de afzet van gevaccineerd vlees zou een afzetfonds worden gevormd, waaraan ook de overheid een bijdrage zou leveren. In oktober vorig jaar werd echter duidelijk dat de overheid niet van zins is om hieraan bij te dragen. De overheid beschouwt de afzet van dat vlees als ondernemersrisico. De varkenssector is het daar niet mee eens. Jos Klessens van het Centraal Orgaan voor de Vleessector: „De overheid wil bezuinigen, en noodvaccinatie scheelt enorm in de kosten ten opzichte van ruimen. Als ze dat bespaarde geld nu zouden inzetten aan de afzetkant - maar dat wil Den Haag niet. Terwijl het bedrijfsleven echt wel steun nodig heeft in een dergelijk geval. Men kiest nu voor noodvaccinatie, maar de kosten worden eenzijdig bij het bedrijfsleven neergelegd."
Toch zal er een dezer dagen een overeenstemming moeten komen over het Convenant Afzet Gevaccineerd Vlees. Immers, als Nederland te maken krijgt met een uitbraak en een noodvaccinatieplan ter goedkeuring voorlegt in Brussel, moet daar ook in staan hoe de afzet wordt geregeld. Als dat vooraf niet is afgetimmerd, moet daar in de eerste hectische 72 uur nog overeenstemming over worden bereikt.
Voor zover bekend komt de problematiek na het zomerreces weer op de agenda in de Tweede Kamer. ■

Reageren?
redactie@pigbusiness.nl

Sub-unit-vaccin

Het vaccin dat Nederland wil inzetten bij noodvaccinatie, betreft een zogenoemd sub-unit-vaccin. Dat is gebaseerd op een klein onderdeel van het virus, te weten het eiwit E2. Hiertegen maakt het varken antistoffen aan die beschermen tegen een infectie. Die komen niet naar boven in het bloedonderzoek op antistoffen tegen het varkenspestvirus. Die antistoffen maakt het varken namelijk aan tegen een ander eiwit, genaamd E^{RNS}. Zo is goed onderscheid te maken tussen besmette dieren en met een markervaccin gevaccineerde dieren.

030_pb06 PVarkenspest.indd 33 29-08-13 12:11